

літератури країни мови, що вивчається). Видавничі проекти – стіннівки, матеріали для стендів.

Проекти передбачають активізацію учнів: вони повинні писати, вирізати, наклеювати, звертатися до довідників, розмовляти з іншими людьми, шукати фотографії та малюнки, самостійно робити записи. Учні з різним рівнем мовної підготовки можуть брати участь у проектній роботі відповідно до своїх можливостей. Проект, який виконують учні, повинен викликати в них ентузіазм, захоплювати їх, йти від серця. Будь-яка дія, що виконується індивідуально, в групі, за підтримки вчителя чи інших людей, діти мають самостійно спланувати, виконати, проаналізувати та оцінити. Повідомляючи іншим про себе і навколишній світ англійською, учні відкривають для себе цінність англійської мови як мови міжнародного спілкування. Вони можуть опинитися в ситуації, де їм потрібно буде описати свою сім'ю або місто іноземцям, і проектна робота готує їх до цього. В основному більшість проектів виконуються в ході підсумкових уроків, коли за результатами його виконання, вчитель оцінює засвоєння учнями певного навчального матеріалу. При оцінці готового проекту слід звертати увагу на правильне використання мови. Важливим стимулом для розвитку особистості учня є ступінь їхньої творчості та оригінальності при виконанні проекту.

Висновок. Результати очевидні: проектна мето-

дика не тільки дає можливість учням більше та глибше вивчити тему, але й значно розширює їхній загальний кругозір, учить спілкуванню, вмінню самостійно здобувати й відбирати необхідний матеріал, дає можливість розвитку не тільки колективної творчості, а й індивідуальних талантів і здібностей учнів. Ця методика дозволяє реалізовувати не тільки освітні завдання, що стоять перед учителем іноземної мови, а й виховні. Учні можуть по-новому поглянути на себе і на реальність свого щоденного життя, на історію і культуру своєї країни і, звичайно, дізнатися про те, що їх цікавить, про життя в країні мови, що вивчається. Все це, врешті-решт, покликане сприяти формуванню активної громадянської позиції учнів і максимального розвитку індивідуальних здібностей і талантів кожного.

Література

1. Гальскова Н.Д. Сучасна методика навчання іноземних мов [Текст]: навч. посібник / Н.Д. Гальскова. – М.: Аркто-Глоса, 2000. – 165 с.
2. Копылова В.В. Методика проектной работы на уроках английского языка: Методическое пособие / В.В. Копылова. – 2-е издание, стереотипное. – М.: Дрофа, 2004. – 93, [3] с. – (Библиотека учителя. Иностранные языки).
3. Пархомова Н.Ю. Метод навчального проекту в освітньому закладі: Посібник для вчителів та студентів педагогічних вузів. – М.: Аркто-Глоса, 2003. – С. 112.
4. Creative classroom activities. Selected articles from the English teaching Forum. – Washington, D.C., USA Information Agency, 1995. – 375 p.
5. Hammerly H. An integrated theory of language teaching & its practical consequences. – USA; Canada: Second Language publ, 1985. – 245 p.
6. Legutke M. & Howard T. Process & experience in language classroom. – London: Longman, 1991. – 332 p.
7. Long M. H. & Crooks G. Three approaches to task-based syllabuses design // TESOL Quarterly. – 1992. – v. 26, №1. – P. 27–56.

УДК 371.134(100):81'243

Ольга Котенко

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Ольга Котенко. Формирование мировоззрения будущего учителя иностранного языка посредством учебных дисциплин.

Olga Kotenko. Forming the world outlook of the future foreign language teacher by means of educational disciplines.

А Стаття присвячена розгляду проблем ефективності формування світоглядних орієнтирів майбутнього вчителя іноземної мови у контексті оптимізації змісту навчальних дисциплін у ВНЗ відповідно до світових глобалізаційних процесів і сучасних вимог до освітнього середовища.

А Стаття посвящена проблемам эффективного формирования мировоззренческих ориентиров будущего учителя иностранного языка в контексте оптимизации содержания учебных дисциплин вуза, исходя из мировых глобализационных процессов и современных требований к образовательной среде.

S The article is devoted to the problems of future foreign language teacher's effective world outlook orientations forming in the context of University disciplines' optimization, proceeded from the world global processes and modern needs to the educational surroundings.

Ключові слова: світогляд майбутнього вчителя іноземної мови, полікультурний світогляд, навчально-виховний процес, педагогічний ВНЗ.

Ключевые слова: мировоззрение будущего учителя иностранного языка, поликультурное мировоззрение, учебно-воспитательный процесс, педагогический вуз.

Key words: future foreign language teacher's world outlook, multicultural world outlook, educational process, pedagogical University.

Постановка проблеми та її актуальність. Зміни у різних сферах суспільного життя, що сьогодні відбуваються не тільки в Україні, а й у більшості країн світу, спонукають освітян до необхідності оновлення змісту освітньої системи, оскільки освіта – це своєрідний «лакмусовий папірець» валідності соціальних верств адаптуватись до нових вимог і потреб часу. Ці зміни, у повній мірі, відображені у реформуванні вимог до педагогічних кадрів і підходів до процесу викладання в навчально-предметній галузі. Особлива увага акцентується на компетентнісному підході до навчання та уточнення складо-

вих понятійного апарату педагогічної компетентності.

Нині вчитель, якого можна назвати компетентним, має, окрім знань, детермінанти, включити до структури професійної компетентності ціннісно-мотиваційну та діяльнісну складову. Освіта з позицій компетентнісного підходу орієнтується на формування особистості, здатної ефективно діяти в різних життєвих ситуаціях. Мова йде про перехід від академічності в освіті до можливості практичного застосування отриманих знань у різних сферах людської життєдіяльності.

Дискутуючи про конкретно-предметну галузь, а саме про процес викладання іноземної мови в школі, можна констатувати, що сформований учитель іноземної мови (ІМ), у розумінні його компетентнісного наповнення, має не тільки володіти мистецтвом іншомовного слова та знайомити зі зразками світової культури, а й формувати ставлення учнів із позицій толерантного ставлення до поданих зразків, керуючись засадами власної світоглядної позиції, у тому числі. Це можливо через упровадження ідей розвитку особистості учня як людини самостійної, відповідальної, компетентнісно-дієвої в суспільно-політичних, економічних, культурних сферах людського життя, здатної до вільного вибору, з розвинутим почуттям власної гідності, патріотично налаштованої, проте такої, яка визнає інші культури та відкрита до діалогу культур.

Розпочати процес упровадження компетентнісного підходу до викладання даного предмета потрібно з оптимізації процесу професійної підготовки майбутнього вчителя ІМ у вищих навчальних закладах (ВНЗ) як початкової ланки професійного злету. Таку оптимізацію вбачаємо у переорієнтації існуючих підходів до формування професійної компетентності майбутнього вчителя ІМ з позицій активного становлення світогляду його особистості засобами навчальних дисциплін, що покликані вмотивувати до подальших професійних звершень. Адже трансформації, що тривають сьогодні в Україні, спрямовані не тільки на пропагування нових ціннісних орієнтирів життя суспільства, але й на пошук нових форм поведінки та діяльності людини, способів передачі, зберігання та розповсюдження інформації.

Саме тому освітній системі, зокрема вищій освіті, у цьому контексті, надається роль каталізатора суспільних процесів, адже від якості підготовки майбутніх фахівців, у тому числі з іноземної мови, залежатиме стан духовності покоління, темпів піднесення довічних ціннісних орієнтирів, які на сьогодні, на жаль, знецінені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі поняття «світогляд» трактується як «система поглядів на об'єктивний світ і місце в ньому людини, на ставлення людини до навколишнього дійсності й самої себе, а також обумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їхнє переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації» [5, с. 806].

Дослідженнями проблем формування світогляду займалися: О. Артюхова, Е. Дурманенко, Л. Корміна, Л. Потапук та ін. Аналіз науково-педагогічної літератури виявив, що серед науковців, що досліджують проблему формування світогляду відсутня однотайність щодо типізації світогляду. Так, С. Гончаренко [5, с. 806] вважає, що існує три типи світогляду – життєвий (щоденний), філософський і релігійний. С. Совгіра [10] акцентує увагу на формуванні екологічного світогляду, І. Бех, Г. Бондар, В. Сластонін, К. Чорна та інші розглядали проблеми розвитку гуманістичного світогляду [2]. У публікаціях знаходимо визначення мистецького, релігійного, наукового світоглядів майбутніх учителів.

Звертаючись до проблеми формування світогляду майбутнього вчителя ІМ, ми виходили з розуміння іноземної мови не просто як предмета гуманітар-

ного циклу в школі, а як основного засобу спілкування між людьми різних країн, уміння почути один одного й зрозуміти, тому серцевиною цього предмета є, на наш погляд, саме світогляд, логіка, філософія людини, його внутрішній світ. Отже, **метою статті** є розгляд проблеми ефективності формування світоглядних орієнтирів майбутнього вчителя іноземної мови у контексті відбору оптимального змісту навчальних дисциплін у ВНЗ відповідно до потреб сьогодення.

Світогляд людини – це те, яким вона бачить оточуючий її світ, а також своє місце в ньому, це синтез її світосприйняття, світорозуміння та ставлення до оточуючого її середовища. Людина існує у такому світі, який вона усвідомлює, уявляє, тому саме від сформованості світогляду залежить ступінь сформованості його ключових елементів-життєвих ідеалів: особистісних, суспільних, філософських [9]. Світогляд – це система поглядів на життя, природу і суспільство [3, с. 1300].

Виклад основного матеріалу. Актуальним напрямом наукових розвідок є формування полікультурного світогляду сучасного вчителя ІМ, що зумовлено, перш за все, потребами часу, соціальним запитом суспільства. Тим більше актуальним це питання є й у контексті підготовки майбутнього вчителя ІМ, оскільки якість освіти у майбутньому, серед інших факторів, залежить від продуктивної роботи професорсько-викладацького складу ВНЗ сьогодні.

Полікультурність світоглядної позиції майбутнього вчителя є невід'ємною складовою не тільки професійної підготовки фахівця, але й основою для розвитку когнітивного компоненту в структурі особистості. Адже здатність ефективно функціонувати в суспільстві, де питання міжкультурної взаємодії між представниками різних культурних, релігійних і мовних уподобань займає провідне місце серед нагальних соціальних проблем сучасного світу, де усвідомлення важливості національної самовизначеності є запорукою досягнення певного рівня самопізнання і, як наслідок, через розуміння власної унікальності – розуміння унікальності кожної з культур, вимагатиме від майбутнього вчителя ІМ засвоєння культурологічних знань, формування полікультурних умінь і соціокультурних навичок, набуття важливих особистісних якостей, необхідних задля спроможності брати участь у діалозі культур [1; 4; 6; 8].

Зазначені вище типи світогляду слід розглядати у співвідношенні один до одного, адже всі ці типи становлять узагальнену картину світу яка через сформованість ідеалів у свідомості особистості перетворюється на «світорозуміння», «світосприйняття», «світоспоглядання» – тобто істинний світогляд.

Значна увага науковців приділяється сьогодні світоглядній культурі фахівця, як специфічній здатності людини сприймати і перетворювати свою природну й соціальну здатність на необхідну для неї форму, адекватну соціальному характеру суспільної діяльності, сутністю якої є відображення безпосередньої єдності людини і суспільної форми практики [5, с. 807].

Визначальними в процесі формування світоглядної культури майбутнього фахівця є багато чинників, серед яких: соціальні та економічні умови жит-

тевого середовища, освітнє середовище, студентське середовище тощо.

Оскільки предметом розгляду цієї статті є світогляд майбутнього вчителя ІМ, який зазнає впливу у процесі навчання, мусимо зазначити, що у педагогічних ВНЗ значна увага приділяється процесу становлення їхнього світогляду за всіма напрямками навчально-виховного процесу. Ефективним засобом впливу на світогляд майбутнього вчителя ІМ є організація виховної роботи у ВНЗ, яка сприяє досягненню соціальної та моральної зрілості студентів, формування їхнього гуманістичного, мистецького світогляду. Залучення студентства до наукової діяльності у форматі роботи наукових студентських товариств зумовлює становлення філософського, наукового світоглядів.

Проте, поза всяким сумнівом, панівної ролі у становленні світоглядних орієнтирів майбутнього фахівця з іноземної мови, його світоглядної культури, набуває навчальна робота, зміст якої повинен бути гнучким щодо швидкоплинних суспільних трансформацій.

Саме через викладання навчальних дисциплін теоретичного й практичного спрямування у ВНЗ можна ефективно впливати не лише на формування професійних якостей майбутнього фахівця з ІМ, а в першу чергу на його світоглядні орієнтири, що є підвалинами соціально-обумовленого професійного самовизначення, а також для вдалої професійної соціалізації майбутнього вчителя ІМ. Окремого значення у цьому контексті набувають дисципліни соціально-гуманітарного циклу, кожний з яких має конкретне світоглядно-формувальне наповнення.

Серед професійно значущих якостей майбутнього вчителя ІМ, що були визначені нами у попередніх працях [7], як-от: широка культурологічна освіченість, толерантність, діалогічність, здатність до самоосвіти, самопізнання та інші окремої уваги сьогодні заслуговує полікультурність як структуроутворюючий компонент полікультурного світогляду.

У процесі розвитку полікультурного світогляду майбутнього вчителя ІМ структурними одиницями змісту навчання мають стати знання, вміння та навички із супутніх наук, серед них розглянемо: педагогіку, культурологію, філософію, психологію та соціологію, оскільки джерелом вивчення цих наук є людина, її буття, особливості становлення людської свідомості.

Педагогіка – це наука, що вивчає та вирішує проблеми виховання, навчання, освіти та розвитку людини, що виникають на різних етапах його життя в різноманітних умовах соціально-економічного та науково-технічного розвитку суспільства. Педагогіка є джерелом оптимізації знань про методологічну структуру процесу освіти, виховання та розвитку, оскільки об'єктом педагогічної науки є процес передачі соціокультурного досвіду, процес виховання, який ґрунтується на засадах гуманізму, а також процес формування суспільно-особистісних відносин. Педагогіка ефективно впливає на формування полікультурного світогляду майбутнього вчителя ІМ, оскільки знання з педагогіки, наприклад, відомості про наявні методи та форми організації навчально-виховного процесу, про нові підходи до за-

стосування методів і форм допоможуть адаптувати зміст навчального матеріалу до їхнього застосування. Розуміння та правильне використання мотивації у навчанні допоможе майбутньому фахівцю поглибити пізнавальний інтерес до предмета, а також вплинути на формування полікультурної світоглядної позиції учнів засобами ІМ.

Безперечним є необхідність використання даних із психологічної галузі, адже для того, аби займатись будь-яким видом людської діяльності, особистість треба пізнати. Саме психологія розглядає особливості різних видів діяльності і спілкування та вплив зазначених визначень на психіку людини. У сферу наукових інтересів психології входить індивідуальні та психологічні особливості людини, її мотиваційно-пізнавальна складова.

Цікавими, на наш погляд, у контексті формування полікультурності, полікультурного світогляду, є знання з етнопсихології, предметом вивчення якої є соціально-психологічні риси національно-етнічних спільнот, їхній вплив на поведінку особистості, а також соціально-психологічні процеси та особливості етнічного розвитку та міжнаціонального спілкування.

Необхідними з точки зору майбутньої професіоналізації є знання про особливості спілкування представників різних національностей, про соціально-психологічні аспекти взаємодії, про особливості організації спільної діяльності.

Майбутній вчитель ІМ, який має функціонувати у полікультурному просторі, повинен розуміти на питаннях ментальних і характерологічних особливостей різних націй, сутності міжетнічних конфліктів, умовах виникнення, оптимальних шляхах подолання та стратегії поведінки під час уникнення даних конфліктів. Джерелом полікультурності є знання з психології породження соціальних конфліктів (наприклад, міжнаціональних або міжособистісних), передумови виникнення, стратегії владнання конфліктів через взаємні поступки або співпрацю як одного з продуктивних шляхів подолання конфліктів.

Значущими у процесі активного впливу на формування полікультурного світогляду майбутнього вчителя ІМ є філософія, культурологія та соціологія. Предметом філософії є проблеми та принципи буття, внутрішній світ і світогляд людини. У коло проблем філософії входить розгляд духовного досвіду людства в контексті збереження системи ціннісних орієнтирів. В якості таких ціннісних орієнтирів, у контексті полікультурності, виступає визнання світоглядної позиції, яка спирається на унікальність і самобутність соціокультурних надбань представників різних культурних груп та унеможливлення уніфікації культурного досвіду поколінь з єдиним управлінським центром.

Дискусуючи про соціологію, як джерело формування полікультурного світогляду майбутніх учителів, треба зазначити, що соціологія – це наука про суспільство, про закономірності розвитку суспільства. Таким чином, знання про такі закономірності мають допомогти майбутньому вчителю ІМ визначити та проаналізувати, як різні соціальні явища та процеси впливають на поведінкову реакцію та суспільну свідомість людини.

Безумовно, формування полікультурного світогляду майбутнього вчителя ІМ неможливе без обізнаності в питаннях, якими опікується наука культурологія. У сферу інтересів культурології входять загальні закономірності розвитку, функціонування культури, а також аналіз феномену культури як системи.

Не останню роль у процесі формування полікультурного світогляду відіграють вибір ефективних методів проведення занять під час формування навичок толерантного ставлення до культурного розмаїття, рівень володіння педагогічними технологіями (комп'ютерні, проблемно-пошукові технології, педагогічні технології творчого спрямування) професорсько-викладацьким складом ВНЗ, творчий підхід до процесу планування лекційних і семінарських занять (орієнтація на такі форми занять як тренінги, проблемні дискусії, круглі столи, проектна робота).

Нарешті, класичним зразком серед навчальних дисциплін, що активно впливають на формування полікультурного світогляду майбутнього вчителя ІМ є дисципліни філологічного циклу: іноземна мова, країнознавство, лінгвокраїнознавство тощо. Мова як предмет дослідження є результатом культурного розвитку людей, частиною культури та її носієм. У мові сконцентрований увесь духовний потенціал нації, вона є її своєрідною системою самовираження. У процесі вивчення циклу фахових дисциплін студенти вивчають культуру та історію народів, мають можливість встановлювати зв'язки з представниками інших країн. Виходячи зі змісту навчання іноземної мови, що полягає в тому, щоб навчитися спілкуватися засобами іноземної мови в типових ситуаціях повсякденного життя, в тому числі з носіями цієї мови, під час практичних і теоретичних курсів з іноземної мови у студентів формується пошана до загальнолюдських духовних цінностей.

Разом із тим, важливим є вміння ресурсами навчальної дисципліни виховувати у студентів такі якості, як взаємоповага, чуттєвість, альтруїзм, почуття гідності, патріотизму, рівноправність, що допомагатимуть їм будувати міжкультурні відносини з позицій поваги та толерантного ставлення до представників інших культур, а це можливо лише за умови, коли викладач ВНЗ сам відкритий до сприйняття інших культур, розуміння унікальності кожної культури: в пошуках спільного – зрозуміти відмінності.

Навчальний процес з організаційно-планувальної точки зору у контексті формування полікультурного світогляду має невичерпні можливості, у тому числі і за рахунок своєї варіативної частини. З метою посилення його ефективності нами був запропонований спецкурс «Полікультурна компетентність як чинник професійного зростання майбутніх учителів іноземних мов», присвячений розгляду питань, що спонукають до розвитку полікультурності, полікультурної компетентності, полікультурного світогляду.

Основною метою цього спецкурсу є формування

знань, умінь і навичок ефективного функціонування в умовах багатокультурного простору, оволодіння методами та формами організації процесу навчання з іноземної мови на засадах полікультурної освіти, розширення та вдосконалення спектру теоретично й практично значущих якостей педагога.

Спецкурс пропонується для вивчення студентам ІV, V курсів, ОКР- бакалавр, спеціаліст, магістр. Тривалість навчання за програмою спецкурсу становить 45 академічних годин, у тому числі аудиторних – 20, самостійна робота – 25. Програма спецкурсу побудована за модульним принципом і містить два модулі з відповідною кількістю годин.

Після опрацювання пропонованого спецкурсу студенти повинні знати: історично-теоретичні відомості про сутність поняття «полікультурність», основний зміст і принципи функціонування полікультурної освіти, складові професійної компетентності педагога, структуру та основні компоненти полікультурної компетентності вчителя, критерії сформованості полікультурної компетентності. Студенти мають уміти цілеспрямовано розвивати власні професійні можливості, створювати сприятливі умови ефективного педагогічного спілкування з учнями на засадах компетентнісного підходу, а саме його полікультурного компоненту, планувати навчально-виховний зміст предмета «Іноземна мова» на основі формування полікультурної світоглядної позиції.

Висновки. Таким чином, формування світогляду майбутнього вчителя ІМ – це процес, який відбувається впродовж усього життя, але напролюд активний вплив він зазнає на етапі ситуативного та соціально-обумовленого професійного самовизначення у форматі навчання у педагогічному ВНЗ через використання всіх важелів впливу: наукову, соціально-гуманітарну, а особливо навчальну діяльність студентів. Саме освітнє середовище, у цьому контексті, є вирішальним чинником подальшого професійного й особистісного становлення майбутніх фахівців з іноземної мови.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у вивченні психолого-педагогічного інструментарію (форм, методів, засобів) впливу на світогляд майбутнього вчителя ІМ.

Література

1. Библер, В. С. Культура. Диалог культур. Опыт определения / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31–42.
2. Бондар, Г. О. Формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін / автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Галина Олександрівна Бондар ; Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. – Умань, 2011. – 20 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. П. Бусел]. – К. ; Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
4. Грива, О. А. Толерантність в процесі становлення молоді в умовах полікультурного середовища / автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.10 / Ольга Анатоліївна Грива. – К., 2008. – 32 с.
5. Енциклопедія освіти / АПН України; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Зарівна, О. Толерантність як елемент світогляду і культури / О. Зарівна // Рідна школа. – 2008. – № 6. – С. 21–23.
7. Котенко, О. В. До проблеми формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя іноземної мови / О. Котенко // Імідж сучасного педагога. – 2011. – № 10. – С. 62–64.
8. Лощенкова, І. Ф. Полікультурне виховання майбутніх учителів у процесі вивчення іноземних мов / дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ірина Феліксівна Лощенкова. – К., 2004. – 215 с.
9. Макутон, П. Я. Світоглядні ідеали і цінності, їх місце і роль у культурі / П. Я. Макутон // Актуальні проблеми духовності: збірник наукових праць / Криворізький державний пед. університет. – Кривий Ріг : І.В.І. – 2002. – С. 19–29.
10. Совгіра С. Нетрадиційні форми екологічної освіти учнів / С. Совгіра // Рідна школа. – 2006. – № 3. – С. 51–54.